

Multifunctioneel bos (hout, jacht en recreatie) op Landgoed Velder, dat ook beschikt over een evenemententerrein en cultuurgrond.

foto door Adriaan Prins/FPG

Het landgoed: eeuwenoud concept als moderne oplossing

Landschap is een belangrijk onderdeel van onze woon- en werkomgeving. Dat realiseren we ons soms onvoldoende, zeker nu een steeds groter deel van de bevolking in de stad woont. Fraaie landschappen worden stelselmatig onderschat als bepalende factor voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat (zie ook het artikel van Marten Nefs in dit nummer). Maar het gaat verder dan dat: het landschap is sterk bepalend voor het karakter van Nederland en daarmee een essentieel deel van ons cultureel erfgoed.

> Cultureel erfgoed geeft identiteit aan een plek: het vertelt iets over de ontstaansgeschiedenis en geeft bewoners een gevoel van eigenheid. Mensen voelen zich verbonden met een plek en met een landschap, omdat er verhalen aan zijn verbonden, vaak persoonlijk gekleurd. Dat het landschap steeds eenvormiger wordt, betekent dus niet alleen iets voor onze omgeving. Het betekent iets voor wie wij (willen) zijn. Houtwallen, bloemen, heggen en vennen verdwijnen. Insecten en weidevogels hebben het zwaar. De waardevolle verbinding tussen natuur en landbouw is op teveel plekken verloren gegaan.

'Landschapspijn'

Het verlies van die verbinding doet mensen pijn, in Friesland met een prachtig woord 'landschapspijn' genoemd. In die provincie woedt een hevige discussie over de teloorgang van het weideland. Dit mede naar aanleiding van het aanwijzen van Leeuwarden als Europese Culturele Hoofdstad 2018, waarbij is besloten dat het niet alleen om de stad zelf gaat, maar juist ook om het buitengebied. Maar ook in de rest van het land is er teleurstelling en onrust. Eric Luiten, de

voormalige Rijksadviseur Landschap en Water, concludeerde dit voorjaar dat het Nederlandse landschap 'te vondeling' is gelegd. Ondanks de inspanningen van de provincies: zij namen in 2014 het landschapsbeleid over van het Rijk, maar slagen er niet in een helder toekomstbeeld te schetsen (zie ook interview met Luiten in dit nummer). Volkskrant-columnist Caspar Janssen, zelf betrokken bij een landschapsinitiatief in de Gelderse Vallei, ondervindt dit aan den lijve en stelt gefrustreerd vast: "iedereen doet maar wat". Het rapportcijfer van Nederlandse burger voor het landschap is intussen gedaald tot onder de 6, terwijl dit in 2009 nog een ruime 7 was.

Het landgoedmodel kan inspiratie bieden

De verbinding tussen landbouw en natuur is niet alleen belangrijk voor behoud van het landschap, maar ook voor het behoud van biodiversiteit en ecosystemen. Daar heeft ook de agrarische sector baat bij: KPMG becijferde in 2012 dat het verlies van biodiversiteit en ecosystemen een van de grootste bedrijfsrisico's in de landbouw is. In onderzoek, op netwerkdagen en in beleidsdocumenten zoekt men nu naar innovatieve

— Floris van Arkel (Federatie Particulier Grondbezit) en Nienke Welle (bureau Landweer)

methoden om de verbinding tussen landbouw en natuur te herstellen. Een van de toverwoorden bij die zoektocht is 'natuurinclusieve landbouw'. Bij natuurinclusieve landbouw zijn de negatieve effecten van de agrarische bedrijfsvoering op de natuur minimaal en de positieve effecten van de natuur op de bedrijfsvoering maximaal. In de Rijksnatuurvisie 2014 wordt natuurinclusieve landbouw gepresenteerd alsof het een revolutionair concept is. Op landgoederen worden deze en andere functies echter al eeuwen gecombineerd. Het is een bewezen succesmodel dat te vaak over het hoofd wordt gezien.

Landgoed en landschap

Verschillende generaties landgoedeigenaren hebben hun terrein in de loop der jaren naar eigen inzicht, en naar de tijdgeest, ingericht. Aan de inzet en visie van toen is de grote landschappelijke diversiteit van nu te danken. Onderzoek naar de geschiedenis van landgoedbeheer wijst uit dat landgoedeigenaren altijd hebben gestreefd naar rendement. Het in stand houden van het in grond geïnvesteerde vermogen was en is voor een landgoedeigenaar een richtinggevend principe. Maar met als doel de instandhouding van het landgoed als geheel, inclusief het landschappelijk schoon. Aan dit doel is het winststreven ondergeschikt. Traditioneel zorgden landerijen voor inkomsten uit landbouw én bosbouw. Het multifunctioneel grondgebruik is immers de kracht van landgoederen. Deze inkomstenbronnen leveren tegenwoordig niet meer vanzelfsprekend voldoende op om het beheer te blijven bekostigen. Er wordt daarom gewerkt aan nieuwe inkomstenbronnen op de oude landgoedgronden. In het landgoedmodel krijgen landbouw en natuur, maar ook recreatie, wonen en cultureel erfgoed, allemaal een plek binnen één ruimtelijke en economische eenheid. Dat gebeurt vaak op unieke wijze: eigenaren en hun rentmeester en adviseurs zoeken steeds naar nieuwe manieren om een gebied rendabel te exploiteren, passend bij de identiteit van de regio en het landgoed. All-inclusive-landbouw dus.

Synergie en innovatie

Natuurlijk kan het ook op landgoederen altijd beter. Maar doordat de beheerders het landgoed als een geheel benaderen, kunnen diverse onderdelen elkaar versterken. Als we streven naar een aantrekkelijk landschap, een gezonde bodem en een hoge biodiversiteit, dan kan de landbouw niet zonder de natuur. Dat betekent zoeken naar synergie tussen erfgoed, economie en ecologie. En laat dat nu de ondertitel zijn van de Programmalijn 'Levend Landschap' van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Ook de Rijksdienst concludeert: "Het behouden van ons unieke landschap is geen kwestie van bevriezen of isoleren, maar van belangen met elkaar verbinden". Doordat op een landgoed verschillende activiteiten dicht bij elkaar komen, vindt er - ondanks het traditionele imago - veel innovatie plaats. In de moderne beleidstermen heet dat 'cross-sectorale vernieuwing'. De diversiteit aan functies zorgt bovendien voor weerbaarheid, maar daarbij speelt ook de persoonlijke betrokkenheid van families

Natuur en landbouw dicht bij elkaar in de oude meander van de Vecht bij Landgoed Vilsteren.

foto Landgoed Vilsteren

Grootschalige akkerbouw in polder bij Hoofddorp.

foto Franklin Heijnen/Flickr

Houtwallen verdwijnen stukje bij beetje.

foto Nienke Welle

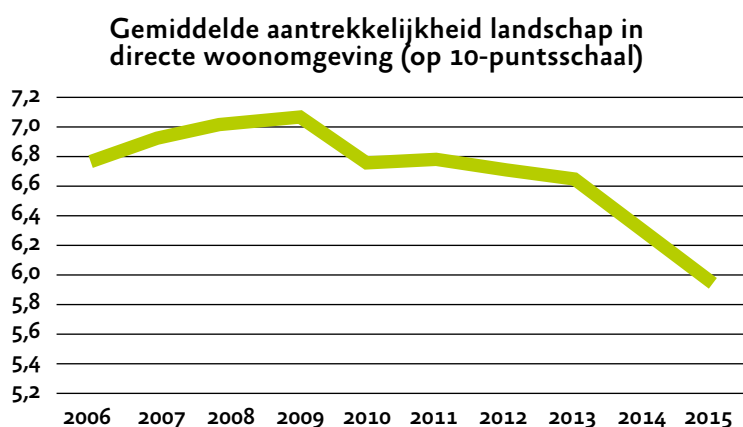
Links: Kasteel Duivenvoorde; cultureel erfgoed dat mede in stand kan worden gehouden dankzij de agrarische bedrijven op het bijbehorende landgoed.

Rechts: Nieuwe aanplant.

foto Nienke Welle

Het rapportcijfer van Nederlandse burger voor het landschap is intussen gedaald tot onder de 6, terwijl dit in 2009 nog een ruime 7 was.

Landgoed Baasdam. Nederlanders waarderen vooral kleinschalige landschappen met een natuurlijk en historisch karakter.

foto Shera van den Wittenboer

Landgoed Twickel

Twickel is een bijzonder, cultuurhistorisch waardevol, rijk en gevarieerd landgoed bij de Twentse kernen Hengelo, Borne en Delden. Het is een landgoed dat een belangrijke rol vervult voor de burgers. Twickel verdient het behouden en versterkt te worden maar is vooral ook een levend landgoed waarop gewoond en gewerkt wordt in een dynamische omgeving. Juist met de omgeving heeft Landgoed Twickel daarom een ontwikkelingsvisie opgesteld om de identiteit van Twickel te waarborgen en te versterken en de functie van Twickel voor haar omgeving te vergroten. Het uitgangspunt voor de visie is: Het behoud van de unieke kwaliteiten van het gebied en het benutten van de ontwikkelingen om het landgoed verder te versterken. De visie is uitgewerkt in drie landschapstypen: Cultuurland, Parkland en Proeftuin. Cultuurland Twickel zet in op het behouden en versterken van de bijzondere en gevarieerde cultuurlandschappen op Twickel. Het uitgangspunt is dat de opgaven op het gebied van water, natuur en landbouw op een zo-

danige wijze vorm krijgen dat de karakteristieken van de afzonderlijke landschapstypen behouden blijven en versterkt worden. Daarbij is een belangrijke rol weggelegd voor agrariërs als beheerder van dit cultuurlandschap. Bijvoorbeeld in het project optimalisatie agrarische percelen waarbij de landbouwkundige bewerkbaarheid is verbeterd met behoud een versterking van de landschappelijke kwaliteit. Parkland Twickel is een ontwikkelingsrichting die van toepassing is in de overgangszone naar het stedelijk gebied. Twickel ziet hier vooral kansen voor een verbetering en versterking van de recreatieve betekenis van het landgoed en het verbeteren van de kwaliteit van de stadsranden. Zo zijn er wandel- en fietsroutes aangelegd en is de rondweg om Delden ingepast in het landschap waardoor landgoed en stad beter met elkaar verbonden zijn. Onder de naam Proeftuin Twickel ziet het landgoed tenslotte kansen om vernieuwing en innovatie op het landgoed vorm te geven en daarbij de bestaande kwaliteiten te versterken.

een rol. Die leidt tot een langetermijnbenadering, gericht op overdracht aan de volgende generatie.

Ziel terug in het landschap

Landgoedeigenaren delen verrassend veel met de twintigers en dertigers van nu, die veelal opgroeien in de grote steden. Het gaat om een mix van een groot maatschappelijk bewustzijn met gevoel voor ondernemerschap. Maar ook om de waardering voor lokaal en kwalitatief goed voedsel en de wens een circulaire economie op te bouwen. Deze gedeelde waarden en ambities kunnen een nieuwe brug vormen tussen stad en platteland. Het combineren van functies binnen één geheel, zoals dat gebeurt op landgoederen, kan de diversiteit en de ziel terugbrengen in het landschap. Het kan een bijdrage leveren aan het herstel van oude verbindingen op een eigentijdse manier. De achterliggende principes kunnen beleidsmakers, agrariërs en terreinbeherende organisaties verder brengen. Het is hoog tijd voor een herwaardering van dit vergeten model in het debat en in het beleid.<

F.vanArkel@grondbezit.nl, info@landweer.eu